סטיות מהתסריט: על "סטליניזם של יחסים - המחזמר" מאת מייקל פורטנוי

הצופה במופע של מייקל פורטנוי בויטה דה ויט מרגיש כאילו הוא מבקר במחלקה פסיכיאטרית פתוחה, שהמטופלים בה אינם מסוגלים לבטא את מחשבותיהם באופן בהיר ובמקום זאת פולטים את מה שהם כבר יודעים בזרם תודעה בלתי מסונן. נועם תורן נכח במופע ושוחח עם מנהלת המוסד, דפנה איאס. הוא חולק את רשמיו עם מגזין תוהו.

ביקורת מאת נועם תורן מאי 20, 2016

הקול הראשון שאני שומע כשאני נדחק מבעד לווילונות השחורים בקומה השלישית של ויטה דה ויט (With de Witte) הוא בכי של תינוק במצוקה, בלוויית מה שנשמע כמו מלמול מבולבל של מטורף. זו התחלה מבטיחה, שתואמת להפליא את המוניטין של מייקל פורטנוי (Portnoy) כמי שטורף את קלפי הסטטוס-קוו ההתנהגותי, למרות שהסתבר שהתינוק אינו אלא מבקר תמים לגמרי שמיד הוצא החוצה על ידי הוריו הנבוכים קלות. לוקח לי קצת זמן לאתר את המופע כי החלל גדול ואפל, ומפוצל לחדרים עירומים שמוארים פה ושם בנורות חשופות. צליל שקט ושיטתי מושך אותי פנימה, ואני מצטרף לקבוצה קטנה של צופים. שחקן שיושב ליד הקיר באחד החדרים, לבוש בגד שחור מפוספס בלבן, קורא אל תוך המיקרופון:

היכנס כמו בתולה עם תערובת של תקווה דרוכה, הפרעה בתפישת הגוף, ערגה לא ממוקדת, ובעיית סמים קלה.

6_Michael Portnoy_77 Blinks_A Hoogendoorn.jpg

[1]מייקל פורטנוי. 77 מצמוצים, חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית. 2016. תצלום: אייד הוחנדום

שחקן נוסף מגיח מאחורי וילון לבן ליד הקיר האחורי, לבוש באותו האופן, ומציג בפנטומימה את ההוראה שניתנה לו: הוא ניגש למרכז החדר בחיוך מתחנחן, לופת את גופו בתנועות גועל, ממשיך בשריטות וברעידות בלתי נשלטות, ואז חוזר לאחורי הקלעים. הוראה חדשה ניתנת:

היכנס כמו אדם ששמו נכתב כרגע בגוגל יחד עם המילה "אינפקציה".

השחקן חוזר, הפעם פניו רציניות, ואז הן נפערות בפחד ומתכווצות. כך זה נמשך לאורך כעשר הוראות, ואז הקבוצה כולה עוברת לחדר אחר, שם מחכה שחקנית חדשה.

[2] michael_1.jpg

[3]מייקל פורטנוי. רשימות מנטליות, חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית. 2016. תצלום: סופי קניף

"הי, קוראים לי אנאל-ליק. אני קטינה יפנית. יש לי מחלה מוטורית. יש לי גם leek בפי הטבעת[1]*. זרקו אותי למכל של אשפה תעשייתית מחוץ למוזיאון הסטדלייק (Stedelijk) משום שסטיתי מהתפקיד שתוכנת לי בעבודה של טוני סיגל*[2] *שהועתקה מפיליפ פארנו ופייר וויג. רוצים לדעת מה היתה הסטיה שלי?"*

השחקנית ממשיכה לשאת מונולוג סבוך, מלא ברפרורים, הערות שלא שייכות לכלום, ובדיחות גסות. תנועותיה חדות ואגרסיביות והיא נעה במעגלים שגוזרים את החלל. השילוב של משחקי מילים וכוריאוגרפיה מאוד מושך את העין ומוגש באופן שמזמין צחקוקים מתוחים. ברגע מסוים השחקנית יושבת בישיבת סמוראי, ברגליים משוכלות, גבה אל הקהל, והיא ממלמלת הברות גרוניות ביפנית תוך שהיא מבצעת תנועות של אוננות. המופע מסתיים ואנו מובלים אל חלק אחר של הגלריה.

[4] 20_Michael Portnoy_Mental Footnotes_S Knijff.jpg

[5]מייקל פורטנוי. רשימות מנטליות, חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית. 2016. תצלום: סופי קניף

מהלך צורני זה – מערכה שמתחילה ונגמרת בחלל אחד ואחריה מערכה נוספת בחלל אחר – הוא המבנה המאפיין את*סטליניזם של יחסים – המחזמר*. הקהל חווה אחד-עשר קטעים של תיאטרון פיזי שנמשכים כשעתיים. הקטעים מוצגים ללא שייכות זה לזה, אבל כל המופעים חולקים גישה ניסיונית לשפה, שכביכול אינה כרוכה בהיגיון, אך היא מובילה אותנו אל מרחב מלהיב (לעתים) של פואטיקה אבסורדית. באזור הדמדומים הלשוני השחקנים מדלגים אל תוך הקוהרנטיות ומחוצה לה, אל תוך ומחוץ לאזכורים פוליטיים ותרבותיים, כשהם משתמשים במגוון של שיטות מוכרות וחדשניות – מגזירי הטקסט האקראיים והאסמבלאז' של הדאדאיסטים ועד לטכניקות אילתוריות, גנרטיביות, בלתי-לשוניות ועכשוויות יותר.

המערכון של אנאל-ליק מתגלה כאחת מנקודות השיא במופע וכקטע הברור ביותר מבין האחד-עשר מבחינה ביקורתית [הסאטירה המצויה בשם המחזמר, שהוא משחק מילים סטירי על "אסתטיקת היחסים" (Aesthetics Relational) של ניקולא בוריו (Bourriaud), באה כאן לידי ביטוי]. המערכון מאזכר ישירות את טינו סגל (Seghal), במקרה הידוע לשמצה בו השתמשבנערה צעירה כדי לגלם את אן-לי (Ann-lee) [6] [6] , דמות מנגה סתמית למדי שנרכשה והוצאה לחופשי על ידי פייר וויג ופיליפ פארנו בעבודתם[לא רוח רפאים רק מעטפת](3) *[7]* *[7]*
הלא השימוש באמצעות ,הכרחי אם גם ,מדי רחוק אחד צעד כאן הולך פורטנוי .2002 משנת (No Ghost Just a Shell)- מוזמן והביקורתי שהוא עושה בדמות; ככל הנראה מאמץ את אן-לי חזרה אל חיק האנרכיה והלוגיקה הפרוורטית של המנגה היפנית, ומנפיש אותה באופן שנראה כמו ניסיון האנשה אמתי יותר. פורטנוי מבטא את מעמדו כאאוטסיידר בעבודות מסוג זה, ודפנה איאס (Ayas), מנהלת הוויטה, מקפידה להציג עמדה זו בפניי כשאנחנו נפגשים שבוע לאחר מכן כדי לדון בפרויקט.

[8] 10_Michael Portnoy_The Citybank Sessions_A Hoogendoorn.jpg

[9]מייקל פורטנוי. שיחות סיטיבנק (ריקוד היגיון), חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית.
2016. תצלום: אייד הוחנדום

איאס נלהבת, נדיבה, ואינה זקוקה לדרבון כדי לדבר בפתיחות על עבודתה עם פורטנוי, שנמשכת כבר מאז פסטיבלפרפורמה 2007 [10] . אין ספק שהיא מקבלת על עצמה את האחריות לספק לו נחיתה רכה בהתנסותו הגדולה הראשונה בהעמדת מופע במסגרת של חלל תצוגה מוזיאלי. אנו פותחים בדיון על השיח המכוון שהמופע מנהל עם התערוכהGesammttkkunnsttMeshuggahhLaandtttt [11]של שרלמן פלסטיין (Palestine) המוצגת בקומה שלמטה, ועל מה שהיא רואה כגישה גלותית אצל השניים, שמעולם לא קיבלו התייחסות ראויה בארצות הברית. באותו הזמן, היא מאמצת את הזהות שהם טוענים לה כ"מפלצות במסווה": אנשי "אנטגוניזם" נחוצים שמעמידים למבחן תפיסות עכשוויות של ערך וטעם באמנות. היא אפילו מתארת את האנרגיה שלהם כ"מעשוגע", אך רואה את השיגעון דווקא ככוח חיובי ומשחרר. היא מבארת את מושג "הגינון הקונספטואלי [12]" של פורטנוי ומתארת אותו כמתודולוגיה להשבחת "זנים" של אמנות. כך ניתן לקרוא את הטכניקות שננקטות בסטליניזם של יחסים כהפריה צולבת בין תנועות וכיוונים שונים בפרקטיקה האמנותית, כשהמטרה היא לאתגר את הצורות הקיימות וליצור צורות חדשות ומשופרות. לאחר שיחה מעגלית ונעימה חזרנו אל מה שלדעת שנינו הוא עמוד השדרה של העבודה: הגישה הניסיונית של פורטנוי לשפה.

[13] 11_Michael Portnoy_Anal Leek_A Hoogendoorn.jpg

[14]מייקל פורטנוי. אנאל-ליק, חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית. 2016. תצלום: אייד הוחנדום

אם שפה היא וירוס מהחלל החיצון, כפי שכתב ויליאם בורוז (Borroughs), כי אז פורטנוי בא מכוכב דומה מאוד לזה שלנו, שבו דיספרקסיה היא אופן הקיום המקובל. התסריטים שלו שופעים בחומרים נמוכים וגבוהים, הפרזות פילוסופיות, ושיטוטים שטותיים שמובאים ללא מבנה או ערך ברורים. אפשר להשוות את התחושה של הצופה במופע לביקור במחלקה פסיכיאטרית פתוחה, שהמטופלים בה אינם מסוגלים לבטא את מחשבותיהם באופן בהיר ובמקום זאת פולטים את מה שהם כבר יודעים בזרם תודעה בלתי מסונן. התוצאה, לטוב ולרע, היא פרוזה שמתחברת למגמות פוסט-אינטרנטיות בשירה, המתאפיינות במבט מקוטע, א-היסטורי על העולם, כמו דרך ראי שבור. כתיבתו גם מלאת הומור לירי, וברגעיה היפים מזכירה מעין נוף לא מתפקד, אפל וחכם ומשעשע כמו שיר של טום ווייטס אוקול קית' [15] .

הנה, לדוגמה, עוד קטע מהתסריט של אנאל-ליק:

סמנתה, המחסנאית שלך בדיוק עכשיו נתנה לך במתנה קופסה של תוספות שיער, בתוך מכל. את חוששת שהשיער מזוהם ומפעילה פרוטוקול צואתי. אם כך-אם כך4, את אומרת לסמנתה שהקיבעון שלך על "חבריך" הוא צורה מטפורית של מוות. עכשיו את אמורה לדון בשאלה האם עדיף למות עקב חוסר תשומת לב של הרוכל, רוכל, או ממחלה זיהומית בלבד?

[16] 23_Michael Portnoy_100 Big Entrances_S Knijff.jpg

[17]מייקל פורטנוי. 100 כניסות גדולות (וד״ו), חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית.
2016. תצלום: סופי קניף

אם נותרת תחושת אכזבה קלה מהמופע של פורטנוי, היא נובעת מהטונליות האחידה של העבודה כולה, כלומר, מכך שחוקיות ההופעה אינה משתנה לאורך המופע, על כל חלקיו. יש מעט מאוד שיאים וצניחות בחוויה של הצופים – המשלב של העבודה אינו משתנה כמעט – וגם כאשר הקיר הרביעי נפרץ הדבר נעשה במתינות, באופן צפוי ומתוסרט.

במילים אחרות, ישנה תחושה שהעבודה זהירה מדי, והיא אינה מאתגרת כפי שחשבתי וקיוויתי שתהיה. גם המוניטין של פורטנוי וגם[ההודעה לעיתונות](#) [12]של ה - WdW, שהייתה מסתורית ומפתה באופן מכוון, גרמו לי לחשוב שאהיה צופה/שחקן (actor-spect), בהשאלה מתיאטרון המדוכאים של אאוגוסטו בואל (Boal), מעורב ומשתתף באופן פעיל במין מתקפה על ההתנהגות ההגיונית. אבל התחושה היא שמבנה העבודה קשיח ומדויק מדי, והיא משתדלת יותר מדי להפיק צליל או אווירה מסוימים מכדי לספק לקהל חוויה של התעלות. אין ספק שהושקעה בעבודה מחשבה רבה, שהיא מטפחת קול פרפורמטיבי חדש, אך, עד כמה שהיא מקפידה להצהיר על רוחה רוויית האבסורד, העבודה מתוזמנת ומאורגנת בהחלטיות רבה מדי. מעט דיקטטורית, כפי ששמה מרמז.

14_Michael Portnoy_DARSTELLERZWANGSLAGE_A Hoogendoorn.jpg
[18]

[19]מייקל פורטנוי. 100 כניסות גדולות (וד"ו) , חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית.
2016. תצלום: סופי קניף

[20] 21_Michael Portnoy_Blues on Blues_S Knijff.jpg

[21]מייקל פורטנוי. בלוז על בלוז, חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר " במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית. 2016. תצלום: סופי קניף

ברצוני לסיים בטון נדיב יותר, מכיוון שנראה שפורטנוי נמצא בשלב בו הוא מכין תבניות ראשוניות לדברים גדולים יותר שיבואו בעתיד. רמז לעתיד לבוא מסתתר במערכה הרביעית: "שיחות סיטיבנק" המצוינת והמצחיקה, שבה שחקנית, חבושת אזניות ומיקרופון, מתקשרת למרכז התמיכה של הבנק ופותחת בנאום זעם חי ומאולתר. השחקנית שואלת שאלות מפוזרות ומבולבלות בנוגע ל"ביצועים" של מוקדן השירות, תוך שהיא מנצלת את מוגבלות מערכת הייחוס שלו בנוגע למתרחש. המוקדן חושב שמדובר בביצועי חשבון הבנק, ומנסה נואשות למקד את השיחה ולגרום לה להיות מובנת יותר, ללא הועיל. כל ניסיון להוביל את השיחה לאפיקים ברורים יותר מעודדת את השחקנית עוד ועוד, עד שהמוקדן הרותח טורק את שפופרת הטלפון. "שיחות סיטיבנק" חושפת את כוחו הטהור של האבסורד, ואת ההזדמנות, אולי אפילו הצורך, לערער על החברתית הקולקטיבית לסדר והיגיון ולסטות מדי פעם בצהלה מן התסריט ומן המסלול.

[22] 9_Michael Portnoy_The Citybank Sessions_A Hoogendoorn.jpg

[23]מייקל פורטנוי. שיחות סיטיבנק (ריקוד היגיון), חלק מ"סטליניזם של יחסים – המחזמר" במרכז ויטה דה ויט לאמנות עכשווית.
2016. תצלום: אייד הוחנדום

[12] _

מייקל פורטנוי, סטליניזם של יחסים - המחזמר [12], ויטה דה ויט, רוטרדם, 29 בינואר - 6 במרס, 2016 (אוצרות : דפנה איאס ונטשה הואר)

1. הדמות מציגה עצמה במקור כ - leek-Anal. המילה leek משמעה כרישה, והיא נשמעת כמו נזילה (leak). כלומר, כרישה אנאלית, או נזילה אנאלית. זהו משחק מילים המתבסס על "אן-לי (Lee-Ann), שמה של דמות המככבת בעבודה ידועה של פיליפ פארנו (Parreno) ופייר וויג (Huyghe), כפי שיוסבר בהמשך (הערתן של המתרגמת והעורכת).
2. שיכול אותיות ומשחק מילים על שמו של האמן הכוכב טינו סגל (Sehgal) שהופך כאן לטוני "שחף" (seagull). (הערת המתרגמת וכו׳)
3. לדיון בעבודה זו, ובעבודות נוספות של פייר וויג, ראו: יגאל נזרי, "פיו על פיו ועיניו על עיניו", סטודיו 160 [24] , יוני 2005, עמ' 54-63 [הערת העורכת]
4. במקור: Ergo-Ergo (הערת המתרגמת).

Source URL: http://tohumagazine.com/he/article/%D7%A1%D7%98%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%9E%D7%94%D7%AA%D7%A1%D7%A8%D7%99%D7%98-%D7%A2%D7%9C-%D7%A1%D7%98%D7%9C%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%96%D7%9D-%D7%A9%D7%9C-%D7%99%D7%97%D7%A1%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%9E%D7%97%D7%96%D7%9E%D7%A8-%D7%9E%D7%90%D7%AA-%D7%9E%D7%99%D7%99%D7%A7%D7%9C-%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%98%D7%A0%D7%95%D7%99

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/6_Michael%20Portnoy_77%20Blinks_A%20Hoogendoorn_1.jpg
[2] http://tohumagazine.com/he/file/michael1jpg-0
[3] https://tohumagazine.com/sites/default/files/michael_1_0.jpg
[4] http://tohumagazine.com/he/file/20michael-portnoymental-footnotess-knijffjpg-0
[5] https://tohumagazine.com/sites/default/files/20_Michael%20Portnoy_Mental%20Footnotes_S%20Knijff_0.jpg
[6] http://200-percent.com/tino-sehgal-2/
[7] https://www.youtube.com/watch?v=J3E8ioPg8xQ
[8] http://tohumagazine.com/he/file/10michael-portnoythe-citybank-sessionsa-hoogendoornjpg
[9] https://tohumagazine.com/sites/default/files/10_Michael%20Portnoy_The%20Citybank%20Sessions_A%20Hoogendoorn.jpg
[10] http://07.performa-arts.org/
[11] http://www.wdw.nl/event/charlemagne-palestine/
[12] http://www.wdw.nl/event/michael-portnoy-relational-stalinism-the-musical/
[13] http://tohumagazine.com/he/file/11michael-portnoyanal-leeka-hoogendoornjpg
[14] https://tohumagazine.com/sites/default/files/11_Michael%20Portnoy_Anal%20Leek_A%20Hoogendoorn.jpg
[15] http://hudsonhongo.com/joyce/
[16] http://tohumagazine.com/he/file/23michael-portnoy100-big-entrancess-knijffjpg-0
[17] https://tohumagazine.com/sites/default/files/23_Michael%20Portnoy_100%20Big%20Entrances_S%20Knijff_0.jpg
[18] http://tohumagazine.com/he/file/14michael-portnoydarstellerzwangslagea-hoogendoornjpg-0
[19] https://tohumagazine.com/sites/default/files/14_Michael%20Portnoy_DARSTELLERZWANGSLAGE_A%20Hoogendoorn_0.jpg
[20] http://tohumagazine.com/he/file/21michael-portnoyblues-bluess-knijffjpg-0
[21] https://tohumagazine.com/sites/default/files/21_Michael%20Portnoy_Blues%20on%20Blues_S%20Knijff_0.jpg
[22] http://tohumagazine.com/he/file/9michael-portnoythe-citybank-sessionsa-hoogendoornjpg
[23] https://tohumagazine.com/sites/default/files/9_Michael%20Portnoy_The%20Citybank%20Sessions_A%20Hoogendoorn.jpg
[24] http://www.holyfly.com/studio/pdf/issues/StudioMagazine160.pdf